

CONCLUSIONS IV JORNADES FORMATIVES

ABÚS SEXUAL INFANTIL. LES VÍCTIMES INVISIBLES

FUNDACIÓ VICKI BERNADET

30 i 31 d'octubre de 2008

UNES PARAULES PRÈVIES

L'abús sexual infantil no és un problema recent. En major o menor mesura els maltractaments a la infància són una constant històrica que es produeix en totes les cultures, en totes les societats i en qualsevol estrat social.

El descobriment de l'abús sexual infantil com a maltractament freqüent i amb importants i perdurables efectes psicològics, tant a curt com a llarg termini, ha donat lloc en l'última dècada a un notable creixement dels estudis sobre aquest tema tant a nivell nacional com internacional.

Aquest creixent interès tant a nivell professional com en els mitjans de comunicació, ha provocat un major coneixement d'aquesta problemàtica i una major sensibilitat social al respecte.

Jornades com les organitzades per la Fundació Vicki Bernadet pretenen seguir treballant, any rere any, sensibilitzant a la població i formant als professionals que han de treballar directament o indirectament amb l'abús sexual infantil.

LES JORNADES

Dia 30 d'octubre

La Inauguració de les Jornades va anar a càrrec de la presidenta de la Fundació Vicki Bernadet, la Sra. Vicki Bernadet, la Sra. Montserrat Ballarín, Presidenta Delegada de l'Àrea de Benestar Social de la Diputació De Barcelona i la Sra. Imma Pérez, Secretària d'Infància i Adolescència de la Generalitat de Catalunya.

En aquesta inauguració es va fer palesa la intenció de les administracions per a seguir treballant activament en la protecció de la infància, destacant la importància de portar a terme jornades i fòrums de discussió professional perquè problemàtiques tan amagades però tan rellevants com l'abús sexual infantil fossin cada vegada més visibles per a la població.

La primera ponència, titulada *Detecció, avaluació i diagnòstic de l'abús sexual a menors* va ser portada a terme pel Dr. Josep Tomàs, professor de psiquiatria de la Universitat Autònoma de Barcelona i per la Dra. Carolina Rehab, psicòloga clínica i master en Psiquiatria Infanto-Juvenil, ambdós de l'Hospital Universitari de la Vall d'Hebron. La Sra. Ana Olmedo, Responsable de la Oficina de Suport Tècnic als Serveis Socials de l'Àrea de Benestar Social de la Diputació de Barcelona va presentar als ponents.

Aquesta ponència va explicitar l'avaluació mèdica i psicològica portada a terme amb víctimes d'abús sexual infantil a l'Hospital Universitari de la Vall d'Hebron. Els ponents van remarcar la necessitat de conèixer aquesta problemàtica per a poder detectar-la, subratllant el gran desconeixement professional al respecte i la necessitat de formació especialitzada.

La segona ponència va anar dirigida a tractar L'abús sexual infantil com a delicte: *Com actuen els cossos de seguretat? Com intervé la fiscalia?*

El Sr. Juan Salom Clotet, comandant de la Guàrdia Civil i Cap del Grup de Delictes Telemàtics, va iniciar la ponència, presentant els diferents delictes que han sorgit arran de les noves tecnologies i dels què els infants poden ser víctimes i, en altres casos, promotors. La Il·lustríssima Sra. Mª Isabel Morán fiscal coordinadora de família i

violència de la Fiscalia de l'Audiència Provincial de Barcelona va parlar dels delictes contra la llibertat i la indemnitat sexual, entre els quals es troba l'abús sexual infantil. Finalment, el Sr. Jaume Garcia Sol, Sergent dels Mossos d'Esquadra i Cap de la Unitat Central de Menors va tractar el paper del cos dels Mossos d'Esquadra davant d'un cas d'abús sexual infantil.

La taula va estar presentada per la Dra. Noemí Pereda, professora de la Universitat de Barcelona.

A primera hora de la tarda, el Sr. Isaac Ravetllat, professor associat de Dret Civil de la Universitat de Barcelona i presentat per la Sra. Pilar Polo, psicòloga de la Fundació Vicki Bernadet, va il·lustrar als assistents sobre La nova llei d'infància a Catalunya.

Es van presentar els canvis que aquesta nova llei suposa i les millores que pretén assolir en el benestar dels infants catalans, tant en el col·lectiu general com especialment, en les situacions de risc.

Seguidament es va donar lloc a les taules rodones sobre *Detecció, atenció i protecció: la importància del treball en xarxa*.

La Taula A: va versar sobre la importància del treball en xarxa en l'àmbit de salut, educació i serveis socials i va ser portada a terme per la Sra. Montserrat García-Milà, psicòloga del Centre Salut Mental Infantil i Juvenil de la Fundació Eulàlia; la Sra. Dolors Riera, Pediatra de l'Àrea Bàsica de Salut del Raval-Sud; la Sra. Isabel Nadal Directora del Centre d'Educació Infantil i Primària Cervantes de Barcelona; el Sr. Pepe Martínez, educador social del Centre de Serveis Socials Casc Antic de l'Ajuntament de Barcelona; i la Sra. Rosa Royo psicòloga supervisora de diversos equips d'infància i col·laboradora de la Fundació Vicki Bernadet.

Va moderar la taula la Sra. Mª José Giménez, coordinadora de la Fundació Vicki Bernadet.

La Taula B: focalitzada en la protecció al menor i moderada per la Sra. Pilar Polo, psicòloga de la Fundació Vicki Bernadet, va comptar amb la participació del Sr. Rubén Sánchez, Psicòleg del Servei d'Atenció a la Víctima de Barcelona; la Sra. Eulàlia Creus, Advocada de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència de la

Generalitat de Catalunya; i la Sra. Ana Rosa Vidal, Psicòloga del Centre de Serveis Socials de Casc Antic de l'Ajuntament de Barcelona; la Sra. Núria Menta, pedagoga de l'EAIA Gòtic-Barceloneta de l'Ajuntament de Barcelona; i la Sra. Lluïsa Andreu, psicòloga de la Fundació Vicki Bernadet.

Els ponents van explicitar com i quan tenen sospites d'una possible situació d'abús sexual infantil des de les seves respectives àrees professionals, quins indicadors tenen en compte, quins fets dificulten i quins fets afavoreixen la detecció.

També es van tractar les diferències entre sectors professionals respecte a com és el treball de contenció i conscienciació de la situació d'abús viscuda tant cap a la víctima com a la família, com és el treball d'acompanyament en la presa de decisions de la família i de protecció de les víctimes.

Finalment, es va treballar la comunicació de les situacions d'abús sexual infantil a les autoritats competents, destacant els aspectes que influeixen en les pors i/o resistències dels professionals per posar en coneixement aquests fets delictius i els circuits de derivació utilitzats.

Dia 31 d'octubre

Es va iniciar amb la ponència del Sr. Miguel Fernández Sánchez-Barbudo, psicòleg clínic del Servei Canari de la Salut i professor col·laborador de la Universitat de La Laguna, sobre Intervenció amb menors abusadors.

La ponència va ser moderada per la Sra. Mª José Giménez, coordinadora de la Fundació Vicki Bernadet.

Es va tractar el tema de la intervenció clínica amb menors abusadors des d'una perspectiva pràctica i aplicada. Es van mostrar vídeos i dibuixos sobre aquesta problemàtica, incidint en la recuperació d'aquest tipus de delinqüents, molt més freqüent que la que s'aconsegueix amb abusadors adults.

La segona ponència, titulada *La credibilitat del testimoni en menors víctimes d'abús sexual* va ser portada a terme pel Dr. José Ramon Juárez, psicòleg forense i professor associat de la Universitat de Girona, i va estar moderada per la Sra. Lluïsa Andreu, psicòloga de la Fundació Vicki Bernadet.

En aquesta ponència es van treballar els criteris de credibilitat que apliquen els psicòlegs forenses al contingut de la declaració de l'infant víctima d'abús sexual. Es va parlar de la necessitat d'allunyar-se dels estereotips del que és una víctima i de centrar-se exclusivament en aquells aspectes objectius que ofereix el seu testimoni.

La darrera ponència va anar a càrrec del Dr. Xavier Bonal, professor titular del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona i es va titular *Intervenció de l'Adjunt per a la Defensa dels Drets de la Infància del Síndic de Greuges de Catalunya: Situació de desprotecció en la infància víctima d'abusos sexuals*.

La ponència va estar presentada per la Sra. Esther Parra, Gerent de la Fundació Vicki Bernadet.

Es va parlar de la nova llei d'infància com a intent de superar algunes de les dificultats que es troben actualment en l'àmbit de la protecció infantil. Es van comentar algunes de les queixes que arriben al Síndic de Greuges en referència a la infància víctima d'abusos sexuals i es van realitzar una sèrie de propostes per tal de millorar el treball de les administracions i dels professionals en aquesta temàtica.

Finalment, la Cloenda de les Jornades va ser portada a terme per Sra. Vicki Bernadet, Presidenta de la Fundació Vicki Bernadet i la Sra. Mont Plans, actriu i col·laboradora de la Fundació Vicki Bernadet.

Es va agrair als ponents i als assistents la seva participació i es va reforçar el gran interès social i professional que aquestes Jornades tenen any rere any, tal i com s'extrau de l'elevat nombre de professionals que s'hi impliquen i del públic que hi assisteix.

A. CONCLUSIONS GENERALS DE LES JORNADES

Fent un resum de les principals conclusions que s'extrauen de les diferents ponències que han conformat les presents Jornades, volem destacar les següents:

- ✚ Existeix un significatiu interès per part de les administracions en l'àmbit de la infància en situacions de risc, destacant una sensibilització en augment per la problemàtica de l'abús sexual infantil.
- ✚ El desconeixement de la problemàtica de l'abús sexual infantil per part dels professionals i de la població en general dificulta enormement la seva correcta detecció.
- ✚ La manca d'uns indicadors clars i inequívocs de l'abús sexual infantil, juntament amb l'escassa capacitat professional (per desconeixement dels factors de risc, indicadors i/o signes de maltractament infantil, per por a les conseqüències, entre d'altres) pot portar a la manca de detecció o a la inhibició en la comunicació i la denúncia.
- ✚ L'existència de nous delictes telemàtics relacionats amb l'abús sexual, la manca de lleis per a aquestes situacions i la dificultat d'aplicar aquestes, així com el desconeixement total d'aquests perills per part d'infants, famílies i professionals situa als nens, nenes i joves en una situació de gran desprotecció.
- ✚ El encara massa estès desconeixement dels professionals de la llei relativa als drets dels infants i del *Protocol marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors*, que els obliga a la detecció i comunicació de les situacions de maltractament infantil, és un greu problema que comporta que molts casos d'abús sexual infantil no es notifiquin.
- ✚ L'ambigüitat legal existent respecte als límits i competències dels diferents serveis professionals incrementa el risc de mantenir les escasses notificacions.
- ✚ El funcionament de la justícia encara no s'adapta a les característiques i necessitats dels menors víctimes (lentitud del procediment judicial, vocabulari incompreensible per a l'infant, presència de l'abusador) i incrementa el risc de victimització secundària.

- ✚ Algunes dinàmiques de funcionament de les institucions i les càrregues de treball excessives no afavoreixen la coordinació directa entre els professionals implicats en casos d'abús sexual infantil.
- ✚ Les dificultats dels professionals per treballar coordinadament (diferències d'enfocament metodològic i/o criteris professionals, resistències a modificar actituds de treball, conflictes pels rols, funcions i/o estatus) provoca que moltes víctimes hagin de passar per diferents avaluacions i entrevistes i incrementa el risc de victimització secundària.
- ✚ La importància de treballar precoçment amb els menors abusadors, mitjançant tractaments especialitzats, per tal facilitar la seva rehabilitació i evitar la comissió de nous abusos en un futur.
- ✚ L'elevat nombre d'assistents que participen com a ponents o públic any rere any a les Jornades mostra el gran interès que aquesta problemàtica té per a professionals i població general.

B. PROPOSTES

La Fundació Vicki Bernadet, recollint l'experiència de les Jornades d'enguany i després de treballar-ne les conclusions més rellevants, considera important realitzar una sèrie de propostes que creiem bàsiques per avançar en la sensibilització i l'abordatge de l'Abús Sexual Infantil.

Centrem les propostes en 4 àrees principals en les que considerem que s'agrupen les necessitats de millora més significatives:

1. Els professionals

- ✚ És necessària una major difusió i informació del contingut del *Protocol Marc* per tal de fer realment efectius els seus principis generals d'actuació, així com les seves recomanacions i propostes. De fet, moltes de les conclusions i propostes d'aquestes Jornades, coincideixen amb les del Protocol Marc, la qual cosa evidencia el seu desconeixement, la manca d'aplicació i, per tant, les conseqüències que pot tenir quan a la protecció dels infants.
- ✚ S'hauria de facilitar la formació especialitzada necessària, sobretot per a aquells professionals que, per la seva pràctica, tinguin l'oportunitat de realitzar observació i detecció de situacions d'Abús Sexual Infantil. Pel que fa a l'àmbit d'educació, valorem que té un paper especialment rellevant pel que fa a les possibilitats de detecció i, en canvi, és un dels que té més mancances quan a sensibilització i coneixement de la problemàtica. És imprescindible que des dels òrgans responsables d'educació es prengui consciència de la necessitat de formar als seus professionals i es dissenyin programes de prevenció i detecció a les escoles.
- ✚ Caldria realitzar una tasca de sensibilització i de formació en els àmbits de justícia i cossos de seguretat, per tal de què els seus professionals utilitzin els procediments més adients, desenvolupant la seva feina entenent les estratègies manipuladores dels agressors i les conseqüències que comporta l'abús en els menors, amb la finalitat d'evitar al màxim la victimització secundària.
- ✚ S'haurien de facilitar espais de reflexió per als professionals que treballen en diferents àmbits relacionats amb l'abús Sexual Infantil. El coneixement mutu, el fet de poder compartir experiències de bones pràctiques, la discussió i el debat

facilitarien l'aprenentatge, la reducció de les pors i angoixes dels professionals i una major i ràpida coordinació.

- ✚ Cal garantir la supervisió dels professionals com un espai formatiu i imprescindible per la bona qualitat de la intervenció i per evitar la solitud en la presa de decisions. El cost que suposa la supervisió hauria de ser considerat "necessari" i, per tant, comptar amb el compromís dels responsables de què serà assumit.
- ✚ Les Administracions i serveis haurien de garantir recolzament i seguretat jurídica als professionals per tal d'oferir-los més confiança a l'hora de la denúncia i comunicació a les autoritats competents.
- ✚ És imprescindible dotar als professionals del temps i els recursos necessaris que implica poder fer efectiu el treball en xarxa. Caldria que s'incorporés com a part fonamental i essencial del treball diari dels professionals i de la metodologia d'intervenció, entenent que això és responsabilitat dels propis professionals però també dels òrgans responsables, que han de facilitar-ho.

2. Treball amb víctimes i agressors

En aquest sentit som conscients que pel que fa al treball amb les víctimes, es remarcable l'interès i els avenços que s'han fet per detectar les mancances i aconseguir millores, per augmentar el coneixement especialitzat, per innovar tècniques i metodologies, per crear espais de debat i discussió i, en definitiva, per abordar aquesta problemàtica amb més sensibilitat i professionalitat.

Ara bé, considerem que, pel que fa al treball amb els agressors, queda encara molt de camí per fer. Pensem que el primer pas que caldria fer és perdre la por i vèncer les grans resistències que encara hi ha, de forma evident, a la societat en general però també en els propis professionals i les institucions per les quals treballen.

En aquest sentit, valorem com a col·lectiu prioritari el dels menors abusadors, ja que tots els estudis que s'estan duent a terme indiquen que cada vegada més, l'inici de les conductes abusives s'avança en edat, per la qual cosa, cal treballar de manera preventiva aquestes conductes i evitar així futurs delinqüents sexuals. Recomanem per tant l'impuls de polítiques específiques adreçades a la intervenció amb els agressors, amb la dotació dels recursos humans i econòmics necessaris, la creació d'espais de

debat i de formació en els àmbits professionals i facilitar estudis que nodrissin el marc teòric de referència.

3. Sensibilització de la població en general

Atès que l'Abús Sexual Infantil és encara un tema tabú, envoltat de secretisme i difícil d'assimilar per part de la població en general, és una responsabilitat de tots, però sobretot de les institucions públiques i privades que hi treballem directament o indirectament, poder abordar d'una manera més natural i no estigmatitzadora la problemàtica de l'Abús Sexual Infantil. En aquest sentit evidenciem la necessitat urgent d'impulsar programes de sensibilització i comunicació a la població en general, com a eina fonamental per a la prevenció de l'Abús Sexual Infantil.

4. Responsables polítics

L'esforç conjunt de tots els serveis, entitats i administracions per a la millora en la prevenció, detecció i tractament de l'Abús Sexual Infantil no pot anar deslligat de les polítiques de protecció a la infància. És en aquest sentit que l'estament polític té un paper fonamental a l'hora d'impulsar legislació i més i millors polítiques de protecció i prevenció de l'Abús Sexual Infantil, així com vetllar per a la seva correcta aplicació. És imprescindible doncs, per tal d'aconseguir aquest objectiu, que qualsevol iniciativa no quedi en paper mullat i que se li doni viabilitat pràctica. Per això, cal una dotació dels recursos materials i humans necessaris, alhora que es realitza un seguiment i una avaluació contínua i efectiva.

No podem deixar de valorar molt positivament tots els avenços que s'han realitzat aquests últims anys, sobretot impulsats a partir de la creació del *Protocol Marc d'actuacions en casos d'abusos sexuals i altres maltractaments greus a menors* però, perquè aquesta eina sigui realment efectiva i es puguin arribar a assolir totes les seves recomanacions, cal encara molta feina, especialment dels responsables polítics, per tal de què les víctimes d'abús sexual infantil deixin de ser invisibles.

Vicki Bernadet i Rius

Presidenta FVB